

ÜHEKSAS PÜHAPÄEV PÄRAST NELIPÜHA AD 2024

Jr 7:1–7 (Hb 12:14–17; Mt 7:24–29)

1 Sõna, mis Jeremijale tuli Issandalt, kes ütles:

2 «Seisa Issanda koja väravas ja kuuluta seal seda sõna ning ütle: Kuulge Issanda sõna, kogu Juuda, kes tulete sisse neist väravaist Issandat kummardama!

3 Nõnda ütleb vägede Issand, Iisraeli Jumal: Parandage oma eluviise ja tegusid, siis ma jätan teid elama siia paika!

4 Ärge lootke valesõnade peale, kui öeldakse: «See on Issanda tempel, Issanda tempel, Issanda tempel!»

5 Aga kui te tõesti parandate oma eluviise ja tegusid, kui te tõesti teete õigust niihästi ühele kui teisele

6 ega tee liiga võõrale, vaeslapsele ja lesknaisele, ega vala süütut verd siin paigas, ega järgne teistele jumalatele teile enestele õnnetuseks,

7 siis ma jätan teid elama siia paika, maale, mille ma andsin teie vanemaile muistsest ajast igavesti.»

Sõna, mis sai Jeremijale ISSANDALT, üteldes: «Jää seisma ISSANDA koja väravasse ja hüüa seal sedasinast sõna ning ütle: «Kuulge ISSANDA sõna, kõik Juuda, kes tulete sisse neist väravaist austama ISSANDAT! Nõnda ütleb Vägede ISSAND, Iisraeli Jumal: «Õgvendage oma teed ja heastage oma kurjad teod, siis ma teen, et te jääte elama sellesse paika! Ärge te olge kindlad valesõnadele, üteldes: «ISSANDA tempel, ISSANDA tempel, ISSANDA tempel!» Sest kui õgvendate oma teed, nii et need on õgvendatud, ja heastate oma kurjad teod, nii et need on heastatud, kui teete õigust mehe ja tema ligimese vahel, nii on tehtud, ei rõhu võõrast, hüljatut, lesknaist ja ei vala ses paigas süüta verd ja ei käi teiste jumalate järel iseendile kurja tehes, siis ma teen, et jääte elama sellesse paika, maale, mille olen andnud teie isadele igavesest igavesti.»

Sissejuhatus

Jeremija raamat on heebrea Piiblis teine nn hilistest prohvetitest, kristlikus traditsioonis nimetatakse Jeremijat ka üheks «suurtest prohvetitest» – termin, mida kasutatakse vastandina kaheteistkümnele «väiksele prohvetile»¹. Jr 1:1 pealkirjastab raamatu järgmiselt: «Jeremija, Hilikija poja sõnad. Jeremija oli Benjamini maal Anatotis asuvate preestrite hulgast.»

¹ «Suurte prohvetite» hulka kuuluvad kristliku traditsiooni järgi Jesaja, Jeremija, Nutulaulude, Baaruki, Hesekeeli ja Taanieli raamat. Juudi traditsioonis paigutatakse neist prohvetite hulka üksnes Jesaja, Jeremija ja Hesekeeli raamat.

Nimi יְרֵמְיָהּ tuleneb Jumala nimest ning verbist יָרָם – «ülendama», «esile tõstma» – ja tähendab «[see, keda] Issand on ülendanud» või «[see, kelle] Issand on määranud».

Jeremija raamat jaguneb laias laastus kaheks suuremaks prohvetikuulutusi sisaldavaks osaks (ettekuulutused Juuda ja Jeruusalemma kohta peatükkides 1–25 ning ettekuulutused paganarahvaste kohta peatükkides 46–51), mis on põimitud biograafiliste seikadega ning mille vahele mahuvad eraldi tervikuna ka lootusesõnumid peatükkides 30–33.

Prohvet Jeremija tegutses 7. sajandi teisel ja 6. sajandi I poolel eKr, tema esmaseks ülesandeks oli kuulutada Jumala kohut Juudale ja Jeruusalemmale, põhjuseks taganemine Jumalast, andumine ebajumalateenistusele ning sellest tulenevalt kõikvõimalik ülekohtus, mis oli muutunud valdavaks ja väljakannatamatuks. Jeremija kasutab võrdpildina muuhulgas näiteid abielurikkumisest ja hooratööst ning paneb väga suurt rõhku truudusele, asetades sageli pattudest esimesele kohale pettuse, valelikkuse ja truudusetuse, süüdistades Jumala rahvast samal ajal ka tänamatuses, mõistmatuses ning Jumala headuse, armu ja abi unustamises. Samaaegselt ebajumalateenistuse sõitlemisega hoiatab Jeremija ka lootuse panemise eest pelgalt rituaalsele, formaalsele jumalateenistusele, millega ei kaasne meelearandus ega elu jumalikus õiguses.

Jumalast ja Tema õigusest taganenuid ei päästa isegi Jumala tempel ühes selles toimetatava ohvriteenistusega, kuna Jumal on otsustanud oma koja, mille Tema rahvas on muutnud röövlikoopaks, Siilos asunud pühamu kombel hüljata ja hävitada: «Ärge lootke valesõnade peale, kui öeldakse: «See on Issanda tempel, Issanda tempel, Issanda tempel!»... Ons see koda, millele on pandud minu nimi, teie silmis röövlikoobas? Vaata, minagi näen seda seesugusena... Ma talitan kojaga, millele on pandud minu nimi, mille peale te loodate, ja paigaga, mille ma olen andnud teile ja teie vanemaile, nõnda nagu ma talitasin Siiloga, ja heidan teid ära oma palge eest» (Jr 7:4.11.14j)

Jeremija ei võta Jumala kutset ega Temalt saadud ülesannet vastu sugugi vaimustusega, vaid üritab seda tõrjuda esmalt väitega, et on liiga noor, kogenematu ja oskamatu, hiljem aga ahastava tunnistusega, millist valu talle valmistab omaenda rahvale häda ja hävingu kuulutamine. Sellisena kehastab Jeremija Issanda prohvetina teatud mõttes Jumalat ennast, kes peab südamevalus nägema, kuidas Tema rahvas on Temast ära pöördunud, Ta unustanud ja ennast seeläbi hukkamisele määranud: «Mu mure murrab mind, mu süda on haige!» (Jr 8:18)²

² Vt ka nt Jr 4:19j: Mu rind, mu rind, ma väänlen valudes. Oh, mu südameseinad! Mu süda tormitseb mu sees. Ma ei saa vaiki olla, sest ma kuulen sarvehäält, sõjakära. Hävingut kuulutatakse hävingu peale, sest kogu maa on rüüstatud...

Oma karmi kuulutuse tõttu on Jeremija pidevas konfliktis nn õukonnaprohvetite ja preesterkonnaga, teda kiusatakse taga ja püütakse surmata. Seetõttu on kristlik pärimus näinud temas ka Kristuse prohvetlikku eelkujud, seda enam, et kui ta viimaks Egiptusesse põgenejate poolt vastu ta oma tahtmist sinna kaasa viiakse, võtab ta piltlikult öeldes enda peale oma rahva patu ja sellesama needuse, millega ta oli rahvast Egiptusesse minemise eest hoiatanud.³

Jeremija raamatu lõpuosa moodustavad nii ajaloolised ja biograafilised kirjeldused (neid leiab prohvetlike sõnade vahele põimituna kogu raamatust) kui mitmete paganarahvaste ja suurvõimude vastu suunatud kohtukuulutused. Nii kristlikus kui juudi traditsioonis tuuakse Jeremija raamatust määravana esile aga iseäranis tulevikutootused, mille kulminatsiooniks on vangipõlvest tagasipöördumise ning Jumala ja Tema rahva vahel sõlmitava Uue Lepingu ettekuulutus (Jr 31).

Keelelisi märkuseid

Sõna – הִדְבֵּר – sõna דָּבַר tuleneb verbist דָּבַר – «kõnelema», «rääkima» – ning tähendab korrastatud, mõtestatud ja ka loovat kõnet (sõna), mis ei pruugi mitte ainult tähistada, vaid ka põhjustab seda, millest kõneldakse.

Jeremijale – אֶל־יְרֵמְיָהוּ – nimi יְרֵמְיָהוּ tuleneb Jumala nimest ning verbist רָם – «ülendama», «esile tõstma» – ja tähendab «[see, keda] Issand on ülendanud» või «[see, kelle] Issand on määranud».

Issandalt – מֵאֵת יְהוָה – originaalis kasutatakse siin ja järgmistes salmides Jumala nime יהוה – «JHWH», «Jahve», «Jehoova».

Kes ütles – לֹא־אָמַר – sõnasõnalt: «üteldes». Sõna אָמַר tähendab «ütlemata», «teada andmata», aga ka «mõtlemata» või «[mõeldut] väljendama».

Seisa – עָמַד – sõna עָמַד tähendab «seisma», «püsima», «kindlaks jääma», «seisma jääma», ka «[kellegi eest] seisma».

Ja kuuluta – וְקָרָאתָ – sõna קָרָא tähendab «hüüdma», «kutsuma».

Kuulge – שְׁמַעוּ – sõna שָׁמַע tähendab «kuulma», «kuulama», «tähele panema», «[palvet] kuulda võtma», ka «kuuletuma».

Kogu Juuda – כָּל־יְהוּדָה – nimi יְהוּדָה tähendab «ülistatu», «kiidetu».

³ Vrd nt Jr 42:18: Sest nõnda ütleb vägede Issand, Iisraeli Jumal: Otsekui mu viha ja raev on valatud Jeruusalemma elanike peale, nõnda valatakse mu raev teie peale, kui te lähete Egiptusesse, ja te saate sajatuseks ja hirmutuseks, needuseks ja teotuseks, ja te ei saa enam näha seda paika.

Kummardama – לְהִשְׁתַּחֲוֹת – sõna שָׁחָה tähistab siinkohal eeskätt alandliku austuse väljendamist kellelegi endast kõrgemale, iseäranis Jumalale.

Vägede Issand – יְהוָה צְבָאוֹת – Originaalis ei kasutata siin mitte sõna «Issand», vaid Jumala nime יהוה – «JHWH», «Jahve», «Jehoova». Sõna צְבָאֵה tähistab eeskätt sõjaväge ja sõjaväeteenistust, ülekantult ka suurt hulka⁴, aga vahel ka taevaseid ebajumalaid⁵. «JHWH Sebaot» on üks Jumala nimedest, mis esineb Vanas Testamendis 235 korral.

Israeli – nimi יִשְׂרָאֵל koosneb verbist שָׁרָה – «võitlema», «peale käima», «peale jääma», «võimust võtma» – ning sõnast אֵל – «Jumal» – ja tähendab tõenäoliselt «Jumal võidab», «Jumal võtab võimust», «Jumal jääb peale».

Parandage – הִיטִיבוּ – sõna יָטַב tähendab «hea olema», «meelepärane olema», «rõõmus olema», «rõõmsaks tegema», «head tegema», «heaks tegema», «õigesti (õigeks) tegema».

Oma eluviise – דַּרְכֵיכֶם – sõna דָּרַךְ tuleneb verbist דָּרַךְ – «sammuma», «tallama», «astuma» – ja tähendab «tee», «teekond» ning ülekantult ka «elutee» ja «eluvii».⁶

Ja tegusid – וּמַעַלְלֵיכֶם – sõna מַעַלַּל tähistab Piiblis, eriti prohvetiraamatutes, enamasti halbu, rikutud, kurje tegusid. Niisiis võiks tõlkida ka: «[...tehke heaks] oma kurjad teod».⁷

Ärge lootke – אַל־תִּבְטְחוּ – sõna בָּטַח tähendab «usaldama», «kindel olema», «julge olema».

Tempel – הַיְכָל – sõna הִיכַל – «tempel» –, mis tuleneb verbist יָכַל – «suutma», «võima», «võimust võtma», «võitu saama», kasutatakse Piiblis esmakordselt 1Sm 1:9, enne seda tarvitatakse eranditult sõna מִשְׁכָּן – «[koguduse-] telk».

Kui te tõesti parandate – כִּי אַם־הִיטִיבֹתֶם – sõnasõnalt võiks tõlkida: «sest kui te parandate nii, et on parandatud».

Kui te tõesti teete – אַם־עָשׂוֹ תַעֲשׂוּ – sõnasõnalt võiks tõlkida: «kui te teete nii, et on tehtud».⁸ Sõna עָשָׂה tähendab «[midagi valmis/ära] tegema», «valmistama», «täide saatma», «lõpule viima».

⁴ Vrd nt 1Ms 2:1: «Nõnda on taevas ja maa ning kõik nende väed valmis saanud.»

⁵ Vrd nt 2Kn 17:16; Jr 19:13; Sf 1:5.

⁶ Võiks tõlkida ka «...tehke õigeks oma teed», «õgvendage oma teed».

⁷ Selle sõna aluseks oleva verbi עָלַל üheks tähenduseks on ka «lapsikult käituma», «lollitama», niisiis: «tehke heaks oma lollused».

⁸ 1739. aasta Piiblis: «kui teie keikipiddi tete».

Õigust – tulenedes verbist **שָׁפַט** – «kohut/õigust mõistma», «valitsema», «juhtima», «karistama» – tähistab **מִשְׁפָּט** õigust eeskätt juriidilises, õigusemõistmise ja seaduslikkuse tähenduses.

Niihästi ühele kui teisele – **בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ** – sõnasõnalt: «mehe ja tema ligimese vahel». Sõna **רֵעַ** tuleneb verbist **רָעָה** – «karjatama», «hoolitsema», «toitma», ka «juhatama», «valitsema» – ja tähendab «ligimene», «kaaslane», «sõber», «lähedane», «teine [inimene]».

Ega tee liiga – **לֹא תַעֲשֶׂקוּ** – sõna **עֲשָׂק** tähendab «rõhuma», «kurnama», «välja pressima», «välja petma».

Vaeslaps – sõna **יָתוּם** tähendab «üksijäetu», «hüljatu», «orb», «vaeslaps».

Ja lesknaisele – **וְאַלְמָנָה** – sõna **אַלְמָנָה** – «lesknaine» – tuleneb verbist **אַלַּף** – «üksinduses olema», «hüljatud olema».

Verd – **דָּם** – sõna **דָּם** – «veri» – on tõenäoliselt pärit samast tüvest nagu sõna **אֲדָמָה** – «maa»⁹ –, nimelt **אֲדָם** – «punane [olema]».¹⁰

Ega järgne – **לֹא תִלְכוּ** – sõna **יָלַךְ** tähendab «käima», «minema», «tulema», «kõndima», ülekantult ka «elama».

Õnnetuseks – **לָרַע** – sõna **רָע** tähistab nii seesmist kurjust ja pahatahtlikkust kui ka aktiivset, nähtavat ja kogetavat kurja, mida kellelegi tehakse.

Teie vanematele – **לְאַבֹתֵיכֶם** – sõnasõnalt: «teie isadele».

Muistsest ajast igavesti – **לְמִן־עוֹלָם וְעַד־עוֹלָם** – sõna **עוֹלָם** – «igavene» – tuleneb verbist **עָלַם** – «peitma», «varjama», «salajas hoidma» ning tähistab mitte ainult igavikku, vaid ka kauge, tundmatut, varjul olevat tulevikku ning iidset minevikku.¹¹

Sisuline analüüs¹²

Prohvet Jeremija raamatu seitsmendale peatükile eelneb Jeruusalemma ja Juuda vastu suunatud kohtu- ja hädakuulutus: «Põhja poolt paistab õnnetus ja suur häving.» (Jr 6:1) Issand laseb Siioni tütre, «kena ja helliku» (Jr 6:2), hävitada, kui see Teda ei kuula, lausa lagedaks teha (Jr 6:8). Paraku peab prohvet tõdema, et teda ei võeta kuulda: «Vaata, nende kõrvadel on eesnähk, nad ei saa kuulda. Vaata, Issanda sõna on neile teotuseks,

⁹ 1Ms 4:10: **אֲדָמָה מִן־הָאֲדָמָה** – «Sinu venna vere hääl kisendab maa pealt minu poole.»

¹⁰ Samast tüvest pärineb ka nimi **אָדָם** – Adam –, mis tähendab «inimene».

¹¹ 1739. aasta Piiblis: «ühhest iggawessest aiast teise».

¹² Järgnevalt on osaliselt kasutatud Paastuaja kolmanda pühapäeva tekstikäsitlust.

see ei kõlba neile.» (Jr 6:10) Selle asemel, et elada õiguses ja jumalakartuses, ahnitseb igaüks «pisemast suuremani» omakasu ning «prohvetist preestrini petavad kõik» (Jr 6:13), valetades samal ajal ka iseendale, kinnitades, et kõik on hästi, «öeldes: «Rahu, rahu!», kuigi rahu ei ole» (Jr 6:14).

Jumal on seadnud oma rahvale vahimehi, et hoiatada teda läheneva häda eest, ent rahvas ei kuula ei prohvetlikku kõnet ega tähelepanu äratamiseks ja südametunnistuse üles raputamiseks kõlavat sarvehäält, vaid ütleb põikpäiselt ja sõgedalt: «Me ei kuula!» (Jr 6:17), arvates, et suudab Jumala karistust ära hoida põletus- ja tapaohvritega ning viirukilõhnaga (vrd Jr 6:20).

Nähes, kuidas Iisrael Teda ja Tema Seadust põlgab, ei piirdu Jumal üksnes oma rahvalt kaitse ja õnnistuse ära võtmisega, vaid on otsustanud panna «komistuskive sellele rahvale, ja nad komistavad nende otsa, isad ja pojad üheskoos, naaber hukkub koos naabriga» (Jr 6:21). Karistus saabub koos põhjamaalt tuleva rahvaga, kes on julm ega tunne halastust (Jr 6:23), kellest kuuldes haarab Siioni tütar «ahastus nagu sünnitajat valu» (Jr 6:24). Ainus väljapääs oleks kohene radikaalne meeleparandus: «Mu rahva tütar! Rõivastu kotiriidesse ja püherda tuhas, leina nagu ainsat poega, sest äkitselt tuleb hävitaja meie kallale!» (Jr 6:26)

Jumal saadab Jeremija kuulutama otse sinna, kus kontrast Jumala pühaduse ja Tema rahva ülekohtu vahel kõige selgemalt ja teravamalt esile tuleb, nimelt templisse, Issanda kotta: «Seisa Issanda koja väravas ja kuuluta seal seda sõna ning ütle: «Kuulge Issanda sõna, kogu Juuda, kes tulete sisse neist väravaist Issandat kummardama! Nõnda ütleb Vägede Issand, Iisraeli Jumal: Parandage oma eluviise ja tegusid, siis ma jätan teid elama siia paika! Ärge lootke valesõnade peale, kui öeldakse: «See on Issanda tempel, Issanda tempel, Issanda tempel!...»» (Jr 7:2–4)

Jumal ootab oma rahvalt meeleparandust, ülekohtu tegemise ja süütu vere valamise lõpetamist ning loobumist võõraste jumalate järel käimisest. Paraku teab Issand samal ajal suurepäraselt, et Tema rahvas ei ole selleks [veel] valmis: «Aga vaata, te loodate valesõnade peale, millest ei ole kasu.» (Jr 7:8) Iisraeli jumalateenistus ei ole muud kui jumalateotus, kuna inimesed tahavad «varastada, tappa, abielu rikkuda, valet vanduda...ning käia teiste jumalate järel», ja siis tulla ning seista Issanda kojas ning öelda: «Me oleme päästetud!» – selleks, et «edasi teha kõiki neid jäledusi» (Jr 7:9–10)

Jumala kojast on tehtud röövlikoobas ning Juuda on oma Issandast taganenud samamoodi, nagu varasemalt Efraim¹³ – seetõttu tabab Jeruusalemma templit sama saatus, mis oli saanud osaks Siilos asunud pühamule: «[Ma] heidan teid ära oma palge eest, nõnda nagu ma heitsin ära kõik teie vennad, kogu Efraimi soo.» (Jr 7:15) Issand

¹³ Efraimi all peetakse siin silmas Põhja-Iisraeli kuningriiki.

lausa keelab prohvetil oma rahva eest palvetamise, öeldes, et Ta ei kuula teda (Jr 7:16), kuna ülekohtule ja ebajumalateenistusele pole andunud mitte ainult vähesed, vaid terve rahvas: «Lapsed korjavad puid, isad süütavad tule ja naised sõtkuvad tainast, et valmistada ohvrileibu Taevakuningannale. Ja nad valavad joogiohvreid teistele jumalatele, et mind teotada.» (Jr 7:18)

Jumal kinnitab, et Tema «vihaldõm voolab selle paiga peale, inimeste ja loomade peale, välja puude ja maa vilja peale, ja see põleb kustumatult» (Jr 7:20). Kõige teravamalt lõikavad aga sõnad: «Kas nad teotavad mind? küsib Issand. Eks nad teota iseendid oma häbis?» (Jr 7:19) Nii ongi Issand otsustanud oma rahva vähemalt mõneks ajaks tema häbisse jätta – küllap selleks, et inimesed ennast üha enam häbistades viimaks jälle mõistusele tuleksid.

Ei saa olla midagi kohutavamamat kui jumalateotuseks ja enesepettuseks väärustunud jumalateenistus, kuna see paneb inimesed uskuma, et nad on õigel teel, käivad koos oma Jumalaga ning toovad Talle au ja kiitust, samal ajal, kui nad tegelikult kaugenevad üha enam Jumalast, nii et nende tee ei vii mitte üles-, vaid allapoole, «tagasi, aga mitte edasi» (Jr 7:24).

Jumal käsib prohvetil meenutada oma rahvale Egiptuse orjapõlvest pääsemist: «Sel päeval, mil ma tõin nad ära Egiptusemaalt, ei rääkinud ma teie vanematega ega andnud neile käsku põletus- ja tapaohvri kohta, vaid ma andsin neile selle käsu, öeldes: «Kuulake mu häält, siis ma olen teie Jumal ja teie olete minu rahvas; ja käige kõigiti seda teed, mida ma teid käsin, et teil oleks hea põli!»» (Jr 7:22j) Küllap siin peetakse silmas eeskätt kümnet käsku, millele Jumal lisas kinnitava manitsuse: «Täitke siis neid hoolsasti, nagu Issand, teie Jumal, teid on käskinud, ärge pöörduge paremale ega vasakule kogu sellel teel, mida Issand, teie Jumal, teid on käskinud käia, et te jääksite elama, et teie käsi hästi käiks ja te pikendaksite oma päevi sellel maal, mille te pärite.» (5Ms 5:32j)

Kuigi võib jääda mulje, nagu vastandaks prohvet siin kõlblusseaduse ohvriteenistusele, ei ole taoline tõlgendus õige. Jeremija sõnum on, nagu juba öeldud, et kõlblusetus muudab selle, mis peaks olema kõige püham – Issanda kummardamise Tema kojas, Tema auhiilguse asupaigas – ebajumalateenistuseks ja jumalateotuseks. Kui aga rahvas meelt parandades ülekohtust pöördub ja hakkab taas käima teed, mille Issand on talle seadnud, siis saab ka templiteenistus taas Jumalale meelepäraseks. See on sama sõnum, mis tuleb väga selgelt esile Taaveti patukahetsuspsalmis: «Sest tapaohvrid ei meeldi Sulle, muidu ma annaksin neid; põletusohvrist ei ole Sul head meelt. Jumalale meelepärane ohver on murtud vaim, murtud ja purukslöödud südant ei põlga Jumal. [...] Siis hakkavad Sulle meeldima õiguse ohvrid, põletusohvrid ja koguohvrid, siis tuuakse härjavärsse Su altarile!» (Ps 51:18j.21)

See, et Jeremija saadetakse kuulutama just templi väravasse, ei tähenda, nagu oleks tema sõnum mõeldud üksnes preestritele ja leviitidele: Issand käsib oma prohvetil kuulutada kogu Juudale, s.t tervele rahvale. Võib arvata, et tegemist oli ühega suurtest pühadest, mil templisse tulid arvukad rahvahulgad – ja see tähendab, et usuline ja kõlbeline laostumine, mida Jumal oma rahvale ette heidab, ei puuduta mitte ainult ülemkihti, vaid kõiki. Kogu rahvas – vähemalt valdav osa rahvast – petab ennast kinnitusega, et kuna neil on olemas pühakoda, s.t Jumala kohalolu paik, ning nad toimetavad Seaduses ette nähtud riitusi ja ohvriteenistust, siis pole neil midagi karta – hoolimata sellest, millised on nende eluviisid.

Prohvet kinnitab vastupidist: taoline valelootus pole mitte ainult petlik, vaid otseselt hukatuslik, kuna tulemuseks on järjest süvenev kõlbeline ja ühiskondlik laostumine, mis toob viimaks kaasa täieliku hävingu nii rahvale, riigile kui ka pühakojale. Pühakoda, mille pühadus on rüvetatud, ei jää püsima, nagu ei saa jääda püsima ka Jumala lepingurahvas, kes on Jumala lepingu murdnud ega ole teinud kuulmagi, kui Jumal on püüdnud neid hoiatada ja säästa: «Ja nüüd sellepärast, et te olete teinud kõiki neid tegusid, ütleb Issand, ja kuna ma teile aegsasti rääkisin ja rääkisin, aga teie ei kuulanud, ja kuna ma teid hüüdsin, aga teie ei vastanud, siis ma talitan kojaga, millele on pandud minu nimi, mille peale te loodate, ja paigaga, mille ma olen andnud teile ja teie vanemaile, nõnda nagu ma talitasin Siiloga, ja heidan teid ära oma palge eest, nõnda nagu ma heitsin ära kõik teie vennad, kogu Efraimi soo.» (Jr 7:13–15)

Ometi ei jäta Jumal oma rahvast täiesti ilma lootuseta. Vastupidi, Ta kinnitab, et kui inimesed on valmis oma teid õgvendama ja oma kurjad teod heastama, siis teeb Ta nii, et nad jäävad alles ning võivad elada paigas, mille Issand on neile kinkinud. See tähendab aga täielikku meelearandust: kõik, mida tehakse, peab olema tehtud nii, et see on tehtud (vt vastavaid keelelisi märkuseid), s.t täielikult, läbi ja läbi; mitte miski ei või jääda endiseks.

Inimeste praegune petlik, paadunud, eesnahaga kaetud süda peab asenduma uue, puhta, Jumalale andunud südamega, mille võib neile kinkida üksnes Jumal ise: «Ma annan neile ühesuguse südame ja ühesuguse tee, nõnda et nad alati kardavad mind, kasuks neile ja nende lastele pärast neid. Ja ma teen nendega igavese lepingu, et ma ei loobu tegemast neile head; ja ma annan neile südamesse minu kartuse, et nad ei lahkuks minust. Ja ma tunnen neist rõõmu, tehes neile head, ma istutan nad ustavalt siia maale kõigest oma südamest ja kõigest oma hingest.» (Jr 32:39–41)

Uue elu väliseks märgiks on loobumine igasugusest kurjast ja ülekohtust ning elamine õiguses, mis kehtib vahet tegemata kõigi suhtes: «...kui te tõesti teete õigust niihästi ühele kui teisele ega tee liiga võõrale, vaeslapsele ja lesknaisele, ega vala süütut verd siin paigas...» (Jr 7:5j) Sellele lisandub lahti ütlemine võõrastest jumalatest, kes on hukatuseks eeskätt neile, kes nende järel käivad. See on oluline meeldetuletus:

ebajumalateenistus ei ole mitte lihtsalt mõttetu andumine millelegi tühisele või koguni olematule, vaid see on enda loovutamine kurjuse jõudude meelevalda.

On selge, et ebajumalad ei ole mitte abiks, vaid hävituseks. Aga samamoodi on selge ka see, et kui sõnades ja välistes tegudes pannakse oma lootus Jumala templile ja Seadusele, ent oma tegeliku eluviisiga rüvetatakse nii ühte kui teist, siis toob seegi endaga kaasa hävingu: «Kuidas te võite öelda: «Me oleme targad ja meil on Issanda Seadus»? Tõesti, vaata, kirjatundjate valesulg on teinud selle valeks. Targad jäävad häbisse, nad ehmuvad ja nad tabatakse. Vaata, nad on põlanud Issanda sõna – mis tarkust võib neil olla?» (Jr 8:8j) Isegi surm oleks eelistatum sellest, mis on tulemas oma Issandast taganenud Jumala rahva peale (vrd Jr 8:3).

Jeremija olukorra teeb eriti traagiliseks see, et nii Jumal kui Tema prohvet teavad, et inimesed ei võta tema sõnumit kuulda: «Isegi toonekurg taeva all teab oma seatud aega, turteltuvi, pääsuke ja rästas peavad kinni oma tulemisajast, aga minu rahvas ei tunne Issanda Seadust.» (Jr 8:7) Sellegipärast ei jäta Issand oma rahvast hoiatamata ega manitsemata, kuna Ta hoolib oma rahvast ega hülga teda, vaid jätab talle alati võimaluse pääsemiseks, kui ta vaid on valmis jumalikust päästest kinni haarama – või õigemini laskma Jumalal endast kinni haarata: «Aga sina, mu sulane Jaakob, ära kardada, ütleb Issand, ja Iisrael, ära ehmu! Sest vaata, ma päästan sind kaugelt ja sinu soo nende vangipõlvemaalt.» (Jr 30:10)

Jutluseks

Üheksanda Nelipühale järgneva pühapäeva teemaks on EELK Kirikukäsiraamatu järgi «Tõde ja eksitus». Pühapäeva sissejuhatuses öeldakse: «Kristlasel tuleb elus võidelda, et eraldada tõde valesst ja õige väärast. Jumala tundmine ja Tema tahte taotlemine juhivad inimese tõe juurde.»

EELK Kirikukäsiraamatu lugemiskava järgi on kolmanda lugemisaasta Epistliks (Hb 12:14–17) üleskutse taotleda rahu ja pühitsust ning olla valvel, et mitte jääda ilma Jumala armust, mis võib juhtuda siis, kui inimene rüvetub kurjast ning hakkab igavese asemel taotlema hetkelist ajalikku heaolu.

Kolmanda lugemisaasta Evangeeliumiks (Mt 7:24–29) on Jeesuse Mäejutluse lõpul seisev tähendamissõna kahest kojaehitajast, kellest üks rajab oma maja kaljule, teine aga liivale. Kaljule rajatud maja tähistab toetumist Jumalale ja Tema sõnale – või veelgi enam: enda täielikku üleandmist Jumalale –, liivale rajatu aga taolist «iseenese tarkust», mis suhtub Jumalasse ning Tema sõnasse ja tahtesse valikuliselt ega ole valmis Jumala tahte tingimusetuks järgimiseks.

Kõigi kolme lugemise keskseks sõnumiks on manitsus võtta Jumalat ja Tema sõna, nagu ka jumalateenistust, tõsiselt, näha neis mitte midagi pelgalt välist või formaalset, vaid mõista, et tegemist on millegi meie elu täielikult määravaga: kui meie elu- ja mõtteviis on kooskõlas Jumala tahte ja pühadusega, siis jääme püsima, kui aga mitte, siis hävime.

Vana Testamendi lugemisele jutlustades ei tohi eksida kõlbelise elu ja usulise praktika (või religiooni) vastandamise, kuna see ei oleks kooskõlas ei prohvet Jeremija sõnumi ega üleüldse Jumala sõnaga. Need kaks kuuluvad lahutamatu kokku: on tõsi, et kõlbeline laostumine muudab jumalateenistuse jumalateotuseks, ent see ei tähenda, nagu võiks kõlbeline puhtus asendada tõelist, Jumala tahtega kooskõlas olevat jumalateenistust, rääkimata sellest, et inimene võiks kõlbelise elu varal omandada õiguse Jumala õnnistusele ja andidele.

Kõige tähtsam on mõista, et nii kõlbeline elu kui tõeline jumalateenistus, Jumala kummardamine Vaimus ja tões (vrd Jh 4:24), rajanevad täielikult Jumala armul: õige jumalateenistus ja üleüldse Jumala rahvaks olemine on võimalik vaid tänu sellele, et Jumal on meid valinud ja kutsunud ning oma lepingurahvaks – veelgi enam: oma lasteks – teinud, ning tõeliselt kõlbeline elu on võimalik üksnes seetõttu, et Jumal on pannud meie sisse uue südame ja kinkinud meile uue elu.

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Prohvet Jeremija tegutses ajal, mil Jumala rahval seisid ees rängad katsumused: Juuda kuningriik hävitati, nagu oli juba varem hävitatud Iisraeli kuningriik, Jeruusalemm ja selles asunud Jumala tempel purustati, suur osa rahvast viidi pagendusse. Jeremija ülesanne oli inimesi kõige selle eest hoiatada ning meelesparandusele kutsuda – paraku teadsid nii Jumal kui Tema prohvet, et Jumala rahvas ei võta Jeremija sõnumit kuulda ning seega on häving paratamatu.
2. See, mida Jumal oma rahvale ette heitis, oli inimeste täielik kõlbeline ja usuline laostumine. Need kaks – kõlbeline ja usuline laostumine – käisid käsikäes: see, et inimeste elu oli karjuvas vastuolus Jumala Seadusega, muutis nende jumalateenistuse jumalateotuseks. Inimesed tulid küll endiselt templisse ning toimetasid seal ette nähtud riitusi ja ohvriteenistust, ent kuna nende ohvriannid ja palved ei lähtunud mitte puhtast, vaid rüvetunud südamest, siis ei toonud nad Jumalale mitte au, vaid rüvetasid ka Tema pühamu, nii et sellest sai palvekoja asemel röövlikoobas (Jr 7:11). Ainus, mis võis Jumala rahvast päästa, oli täielik meelesparandus, kõikehõlmav elumuutus, loobumine igasugusest ülekohtust ja elamine õiguses, mis ei eelista ühte inimest teisele. See ja sellega kaasnev lahti ütlemine ebajumalatest oleks võinud hävingu ära hoida – aga seda ei sündinud. Inimeste süda oli niivõrd paadunud, et selleks, et nad võiksid saada uue südame, vajasid nad täielikku puhastust, milleks oli vaja minna läbi üliränkade katsumuste.

3. Kahjuks ei ole selles midagi uut ega ainulaadset: nii on alates pattulangusest käinud kogu inimkonna käsi läbi aegade. Ometi ei tähenda see, et meil poleks mingit lootust: meie lootus – ainus tõeline lootus – on Jumal, kes meist hoolib, kes ei taha meie hukkumist, vaid on töotanud meid päästa ja meile igavese elu kinkida, kui me vaid laseme Tal ennast päästa ning oleme valmis Tema kinni haarama. Jumal on kinkinud nii meile kui kogu inimkonnale pääste oma ainusündinud Pojas, meie Õnnistegijas Jeesuses Kristuses, kes on meid oma ristisurmaga lunastanud ning meile oma ülestõusmise läbi uue elu ja uue südame andnud. Tema on see, kellele saame ennast rajada kui ainsale tõeliselt kindlale kaljule, mis kannab meid vankumatult ka kõige rängemates katsumustes.